

AKO 13

AKDENİZ OPERA ve BALE KULÜBÜ KÜLTÜR - SANAT DERGİSİ / 12

EVİN İLYASOĞLU

LA DIVA ITALIANA
İTALYAN DİVA

FIORENZA CEDOLINS

LETONYA

Riga Wagner Salonu

**BİR KONSERLE
GELEN DOSTLUK**

**Alla Turca
Alla Toker**

Kapak: Evin İlyasoğlu

LE TONYA Riga Wagner Salonu

Ömer Eğecioğlu

Santa Barbara, CA, ABD, omer@cs.ucsb.edu

Riga'da Livu Meydanı'na çıkan Vagnera Sokağı'ndaki Wagner Salonu'nun ön cephesi.

Letonya'nın başkenti Riga, Baltık denizinin Riga körfezine dökülen Daugava nehrinin denize açıldığı yere yakın kurulmuş. Konumu tam nehrin ağzında değil de nehir boyunca bir on kilometre kadar içeride. İsveç ve Almanya'dan gelen büyük turist gemilerinin Daugava'nın üzerindeki bu yavaş ve sessiz nehir yolculuğunun son etabında, demir atıp yolcuların karaya ayak basmalarından önce uzaktan ilk göze çarpan şey kentteki eski kilise kulelerinin çokluğu.

Riga 1201 tarihinde kurulmuş. 1990'ların başında bağımsızlıklarına kavuşuncaya değin Letonlar - 20. yüzyılın iki dünya savaşı arasındaki kısa süre hariç, tarih boyunca başkalarının boyunduruğu altında yaşamışlar. Letonya'yı kendilerine bağlamış ülkeler arasında İsveç, Almanya ve Rusya var. Bugün sekizyüzbine yakın nüfusu ile Riga, Letonların üçte birinin yaşadığı bir liman kenti olmasının yanında aynı zamanda Baltık ülkelerinin en büyük şehri ve bölgenin sanayi, ticari, kültür ve finans merkezi.

Riga'nın turistik olarak en ilgi çeken yeri şehrin ortaçağdan kalma yapılarının bir arada olduğu "eski şehir" bölgesi. Nehir üzerinde uzaktan kuleleri görünen kiliseler; Riga Katedrali, St. Peter Kilisesi, St. John Kilisesi, St. James Katedrali, St. Jacob Katolik Kilisesi, St. Saviour Anglikan Kilisesi burada yer alıyor. Bunların en görkemlisi olan Riga Katedrali'nin yanında şehrin en büyük meydanı var. Bazıları acil restorasyona ihtiyaç gösteren bakır damlı ve çarpıcı renkli eski binalarıyla eski şehir, yaşayan bir müze olarak turistlerin ilgisini çekiyor.

Bir diğer büyük meydan ise St. Peter kilisesinin yakınındaki birahaneler, kafeler, tarihi lonca evi ve damının tepesindeki kara kedi heykelleri ile dikkati çeken "kara kedili ev" gibi eski yapılarla çevrili, Livu Meydanı (Letonca: Līvu laukums). Bu meydana dolaşırken gözüme yan sokaklardan birinin levhası ilmişti: "Riharda Vāgnera iela" yazıyordu. "iela" nin sokak demek olduğunu zaten Letonya'ya gelen her turist gibi ben de hemen öğrenmiştim. Sokağın adının Richard Wagner Sokağı" olduğunu görmek de zor değildi. Eski Riga'da neden bir "Richard Wagner Sokağı" vardı acaba? Wagner tutkunu bir müzikseverin bunun cevabını hemen vereceği kesin, ama ben bilmiyordum doğrusu,

Riga eski şehir merkezindeki Richard Wagner Sokağı'nın (Riharda Vāgnera iela) tabelası.

Livu meydanından Richard Wagner sokağına girer girmez hemen soldaki bina Riga'nın eski konser salonu. Letonya'nın Rusya sınırları içinde olduğu 19. yüzyılda genç Wagner 1837-39 yılları arasında burada müzik yönetmenliği yapmış. Eski ismi Şehir Tiyatrosu yahut Alman Tiyatrosu (Stadttheater, Deutsches Theater) olan bu küçük konser salonunun günümüzdeki ismi ise Wagner Salonu (Letonca: Vāgnera zāle). Binanın dış duvarındaki tabelada 19. yüzyılda salonda konser vermiş olan ünlü sanatçılar ve ziyaret tarihleri sıralanmış: Richard Wagner (1837-39), Franz Liszt (1842), Clara Wieck-Schumann (1844), Anton Rubinstein (1844), Hector Berlioz (1847).

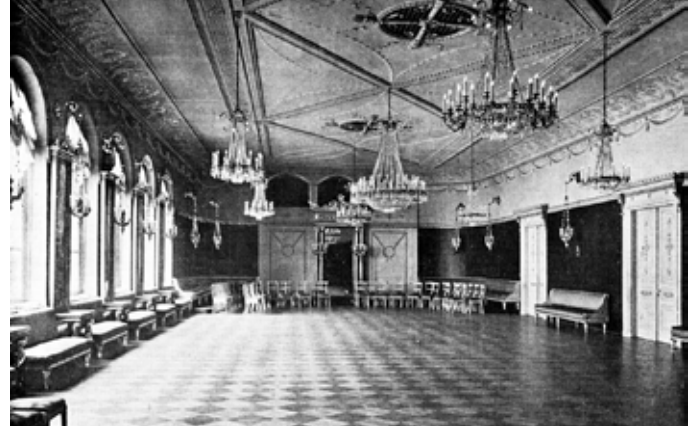
Wagner Salonu

Müzik tarihi 18.yüzyıla kadar giden Letonya'da, bu yüzyılın ortasından sonra Baltık bölgesinde bir kültür merkezi olma yolundaki Riga, gezgin opera topluluklarının sık sık ziyaret ettiği bir yerdi. 1770'lerde kendi tiyatro ve opera topluluğunu kuran şehirde, 1782'de yapımı biten ve Şehir Tiyatrosu olarak bilinen bugünkü Wagner Salonu, tiyatronun yanısıra sürekli opera ve bale gösterilerin de sahnelendiği ilk yer oldu. Burada Rusya, Polonya ve İtalya'dan misafir gruplar ve sanatçılar sahneye çıktılar. Konser salonunun yanısıra çalışma odaları ve bir restoranı da aynı çatı altında toplayan Şehir Tiyatrosu, Riga'daki en önemli kültürel etkinliklere ev sahipliği yaptı. 18. yüzyılın sonuna doğru burada seslendirilen eserler arasında Mozart'ın Saraydan Kız Kaçırma (1785), Così Fan Tutte (1796), Sihirli Flüt (1797) ve Don Giovanni (1799) operaları yer alıyor.

19. yüzyılda Riga Şehir Tiyatrosu'na gelen ünlüler: Richard Wagner, Franz Liszt, Clara Wieck-Schumann, Anton Rubinstein, Hector Berlioz.

18 metre uzunluğunda, 14 metre eninde ve 8 metre yüksekliğinde olan konser salonu oldukça küçük. 1863 yılında etkinlikler yeni yapılmış olan çok daha büyük ve görkemli Letonya Ulusal Opera binasına taşındı. 20.yüzyılda uzun süre kullanılmayan Wagner Salonu'nun sonradan restore edilip tekrar hizmete girdiği yıl ise 1986.

Riga "Vāgnera zāle" konser salonunun (Das Mussensaal) 20. yüzyıl başındaki görünümü.

Richard Wagner'in Riga'yı ziyareti (1837-39)

24 yaşındayken (1837) geldiği Riga'da iki konser sezonu kalarak şehrin müzik yönetmenliğini yapan Richard Wagner (1833-1883) kentte operaları yönetmekten ve konserleri düzenlemekten sorumluydu. Eski Şehir Tiyatrosu'nda sunduğu operalar arasında şahsen çok sevdiği Mozart'ın Don Giovanni'si ve Bellini'nin Norma'sı başta gelen eserlerdi. Ünlü müzisyen, Riga'daki yönetmenliği süresince aralarında Mozart, Weber, Cherubini, Bellini, Rossini, Boieldieu, Auber ve Meyerbeer'in eserlerinin olduğu çok sayıda opera yönetti.

Richard Wagner'in Riga Şehir Tiyatrosu Müzik Yönetmeni olarak 19 Mart 1838'de düzenlediği bir konserin programı.

Riga'ya gelmeden önce Magdeburg ve Königsberg'de (Kaliningrad) müzik yönetmeni olarak çalışan Wagner, 1836'nın Aralık ayında ilk eşi aktris Minna Planer ile Königsberg'de evlendi. Zaten oldukça çalkantılı olan ilişkileri evlenir evlenmez daha da bozuldu. Bir kaç ay sonra bir iş adamıyla kaçan Minna, Wagner Riga'ya yerleştikten sonra sanatçıya geri döndü.

Meyerbeer'in popüler operaları gibi gösterişli bir opera yazmak isteyen Wagner kızkardeşinin evinde okuduğu İngiliz yazar Edward Bulwer-Lytton'un "Rienzi, The Last of the Roman

RIGA

Tribunes" kitabını çok beğenerek düşündüğü opera için bu konuyu seçti. "Rienzi" nin librettosunu ve birinci perdesinin müziğini Riga'da bitirdi. Bunun şerefine Riga'da uzun süre yaşadığı ev "Rienzi-evi" olarak biliniyor.

1838-39 arasında Wagner'in Riga'da yaşadığı ve "Rienzi-evi" olarak bilinen ev.

Wagner yetmiş yaşında öldüğünde, bitiremeden geride bıraktığı projeler arasında herhalde en ilginç olanı yazmayı düşündüğü ve "Köpeklerimin Öyküsü" başlığını vermek istediği kitaptı! Gerçekten de Wagner, hayatı boyunca hep bir köpek sahibi olmuştu. Bunların arasında Riga'da sahiplendiği, aslında kentteki bir İngiliz tüccara ait olan, Robber adlı kocaman bir Ternöv köpeği, sanatçının peşini ısrarla bırakmayınca, sonunda Wagner'lerin evine yerleşmişti.

Alman alacaklılarından kurtulamadığı gibi Wagner Riga'da da ödeyemeyeceği kadar büyük borca girmişti. Neticede şehirden kaçmak zorunda kalan sanatçı, 1839 yılının Temmuz ayında taşı tarağı toplayıp eşi Minna ve köpeği Robber ile beraber önce Rus sınırını gizlice geçerek Pillau'ya (bugün Kaliningrad yakınında Baltiysk limanı) geldi ve oradan da Thetis adlı küçük bir tekneyle Baltık ve Kuzey denizlerini geçerek Londra'ya gitti. Yolculuğun son ayağı ise Manş üzerinden Boulogne ve oradan da Paris'ti. Wagner, Minna ve Robber'in Riga'dan Londra'ya varmaları üç haftadan fazla zaman aldı. Fırtınalı ve zorlu bir yolculuk onları Norveç fiyordlarına sığınmaya zorladı. Uçan Hollandalı operasına kaynak olan denizlerde kalmaya mahkum edilmiş hayalet denizci efsanesini, Wagner, ozan Heinrich Heine'den okuduğu şekliyle zaten biliyordu. Bu yolculukta efsaneyi ne dereceye kadar yaşadığını kendi sözlerinden anlıyoruz:

"Sarp kayalıkların arasından geçişimiz beni çok etkiledi. Denizcilerin kendi ağızlarından da duymuş olduğum Uçan Hollandalı efsanesi yepyeni bir renge bürünerek benim için özel bir anlam kazandı. Bu hissi karşılaştığımız deniz macerasından başka hiçbir şeyin yaratması mümkün değildi."

Bu yolculuğun mayası ile yoğurulan Wagner artık Uçan Hollandalı için hazırdı. Riga-Londra yolculuğu olmasaydı bu opera herhalde bestelenmemiş olurdu.

Seneler sonra Riga'daki o "ahıra benzeyen" (Scheune) salonda nasıl yönetmenlik yapabildiği şeklindeki bir soruya cevap verirken Wagner salondan hatırında kalan şeylerin "aşırı eğim, neredeyse amfiteyatro gibi dizilmiş sıralar, karanlık bir salon, derin bir orkestra çukuru" olduğunu söylüyordu. Orkestra çukurunun düzeni Wagner'in daha sonra Bayreuth'da kendi opera evini yaparken kullandığı bir örnek oluşturdu. Wagner dinleyiciyi istediği gibi bir hayal dünyasına taşıyabilmek için orkestranın mümkün olduğunca gözden uzak kalmasını istiyordu.

Riga Şehir Tiyatrosu'nun Wagner'in zamanındaki ön cephesini gösteren bir gravür.

Franz Liszt'in Riga'yı ziyareti (1842)

Franz Liszt (1811-1886), Rusya'yı ilk kez 1842-43'te ziyaret etti, Riga'ya Mitau yoluyla, Rusya turnesinin başlangıcında geldi,. sonra Varşova yoluyla St. Petersburg'a giderek Rusya turnesine devam etti. Liszt Çariçe Alexandra'nın kişisel davetlisiydi ve Rusya'ya gittiğinde şöhretinin zirvesindeydi.

Liszt'in virtüöz piyanist olarak kariyerinin günümüzün piyanistlerinin standart kabul ettiğimiz birçok yönünü tanımladığını unutmamak gerek. Sadece solo piyano eserlerinden oluşan programlar seslendirmek, programı baştan sona ezberden çalmak, Bach'tan Chopin'e bütün piyano eserlerini içeren bir repertuar sahibi olmak, Pireneler'den Urallar'a kadar bütün Avrupa'da konserler vermek, ilk olarak Liszt'in gerçekleştirdiği şeylerdi. Hatta piyano dinletileri için "resital" sözcüğünü de ilk kullanan Liszt oldu.

Liszt'in Riga'yı da kapsayan turnesi sanatçının 1840-42 arasında Avrupa'yı fetheden konserler dizisinin hemen ardından geldi. Bu yıllarda sanatçı Londra, İrlanda, İskoçya, Almanya, Fransa, Hollanda ve Belçika'da çalmış, büyük sansasyon yaratmıştı. Mitau ve Riga'ya gelmeden önce 1841'in Aralık ayından 1842'nin Mart ayına kadar Berlin'de yirmiyi aşkın konser verdi. Liszt'in bu konserleri Avrupa'da yarattığı ve Lisztomania olarak bilinen heyecan ve çılgınlığın zirvesi olarak kabul edilir. Berlin'den, krallara layık bir şekilde, Königsberg üzerinden Rusya turnesine uğurlandı.

GENER

Riga Wagner Salonu'nun (eski Şehir Tiyatrosu) girişi. Kapının üzerinde "Vagnera zāle" yazıyor. Soldaki tabelada isimleri yer alan sanatçılar: Richard Wagner, Franz Liszt, Clara Wieck-Schumann, Anton Rubinstein, Hector Berlioz.

Liszt'in Riga'yı ziyaretinden önce kente gelmiş olan başka virtüöz piyanistler de vardı. Örneğin: 19. yüzyılın ünlü piyanistlerinden Sigismond Thalberg (1812–1871), 1839'de Baltık ülkelerini kapsayan bir turneye çıkmıştı. Adolf von Henselt'de (1814–1889) 1838'de saray müzisyeni olarak St. Petersburg'a yerleşmiş, Riga ve Dorpat'ta konserler vermişti.

Liszt Riga'da 16, 18, 20 ve 24 Mart 1842 tarihlerinde çaldı. Şehir Tiyatrosu'ndaki ilk konserlerini duyuran afişte yazılanlar şöyle:

"Değerli sanatseverlere duyuru:
Ünlü piyano virtüözü Doktor ve Şövalye Franz Liszt, şehrimizde iki konser verecektir.
Bunların ilki, 16 Mart 1842 gecesi gerçekleştirilecektir.
Fiyatlar, Rangloge, Parterreloge, Sperrsitz, Parquest ve Parterre için: 1 ruble, Silber-Gallerie için 50 kopektir.
Riga, 13 Mart 1842. J. Hoffmann, Riga Şehir Tiyatrosu.
Abonman biletler geçerli değildir".

Liszt'e kendi arması ile "Franz Ritter von Liszt" olarak, "Avusturya Şövalyesi" ünvanı verilmişti. Berlin'den Riga'ya gelirken uğradığı Königsberg'de de kendisine, üniversitenin felsefe bölümünden "Fahri Doktora" diploması verildi. Bu nedenle Riga konseri ilanında Liszt'ten hem doktor hem de şövalye olarak bahsediliyor.

O zamanki yerel gazetelerde yazılanlara göre Liszt, konserlerinden önce Riga'da onuruna verilen partide, nezaketi ve ince zekası ile bütün davetlilerin hayranlığını topladı. Gençlerle neşeyle dans etti ve hatta bir ara mutfağa kadar giderek ahçıya gerçek İngiliz bifteğinin nasıl yapılması gerektiğini tarif etti.

Liszt'in Wagner Salonu'ndaki 16 Mart 1842 tarihli dinletisinin programı şöyleydi:

1. *Gyom Tell Üvertürü üzerine parafraz*
2. *Rossini Soirées Musicales'den Tarantelle, Chopin Mazurka, Polacca*
3. *Beethoven Adelaide, solist: tenor Hoffmann, (piyano: Liszt)*
4. *Don Giovanni ve Şampanya ariası üzerine fantazi*

5. *Mozart'tan ariya, solist soprano Auguste Köhler, (piyano Liszt)*

6. *Schubert'in Erbkönig parafrası*

7. *Kromatik Galop*

Liszt'in Riga'daki diğer üç konserinde çaldığı solo piyano eserleri: Réminiscences de Norma, Macar marşı, Weber'in Dansa daveti, Schubert'in Lob der Thränen uyarlaması, Meyerbeer'in Robert le diable operasından Höllenwalzer ve marş üzerine fantazi, Réminiscences de Lucia di Lammermoor: Andante, Final, Marş ve Kavatin, Chopin'den iki etüd ve mazurka, Hexameron, Macar melodisi ve Bravura vals. Liszt son Riga konserinde orkestra eşliğinde Weber'in Konzertstück'ünü de seslendirdi.

Liszt'in konserleri her yerde olduğu gibi Riga'da da coşkuyla karşılandı. Riga gazetesi Der Zuschauer, "Liszt'in Riga'ya gelmesiyle Thalberg ve Henselt'in icraları ile tanıdığımız modern piyano dünyasında gerçek piyano virtüözlüğünün ne düzeye eriştiğine tam anlamıyla şahit olduk" diyordu. Sanatçının Riga'da sahne kıyafeti dar açık renkli pantolon, beyaz yaka ve yelek, kanat yakalı açık gri-yeşil bir ceket ve beyaz kravattan oluşuyordu.

Liszt Riga'daki konserlerini bitirdikten sonra 1842 Nisan başında St. Petersburg'a vardı, Çar I. Nicholas tarafından kabul edildi ve burada ilk konserini Salle de la Noblesse'de üç bin dinleyicinin önünde verdi.

Büyük piyanist ömrü boyunca çeşitli şekillerde onurlandırılmıştı. 1840'ın Ocak ayında Macarlar Liszt'e olan minnetkarlıklarını ifade etmek için kendisine National Theatre'da bir tören kılıcı armağan ettiler. Madrid'de Kraliçe Isabel'den Carlos II nişanını aldı. Papa Leo XII Liszt'i Order of the Golden Spur, Belçika kralı Lion of Belgium nişanı, Prusya kralı Pour La Mérite madalyası, Sultan Abdülmecid Nişan-ı İftihar, Avusturya imparatoru Franz Joseph de Order of the Iron Crown ile taltif etti. Rusya gezisinde huzurunda çaldığı Çar I. Nicholas ise Liszt'i bir nişanla ödüllendirmek yerine kendisine bir çift evcil ayı armağan etti! Liszt'in bu ayları yanında Avrupa'ya götürmüyüp Rusya'da bıraktığını tahmin etmek zor değil. St. Petersburg resitallerinin birinde Çar I. Nicholas ile Liszt arasında geçen bir atışma da müzik tarihinde çok sözü edilen bir olay olarak yer alır. Çar, Liszt'in dinletisine geç geldiği gibi, Liszt çalarken konuşmaya devam ediyordu. Bunun üzerine sanatçı parçanın ortasında aniden durarak piyanoda dua eder gibi sessizce bekledi. Bir süre sonra dikkatini çeken sessizliğin nedenini soran Çar'a Liszt'in cevabı; "Nicholas konuştuğu zaman müziğin kendisinin bile susması gerekir" oldu.

Clara Wieck-Schumann'ın Riga'yı ziyareti (1844)

Müzikal bir aileden gelen Alman piyanist Clara Wieck (1819-1896) Leipzig'de doğdu. Önce babasından, daha sonra da Leipzig'in ileri gelen müzisyenlerinden ders aldı. Sahneye ilk kez 11 yaşında Leipzig Gewandhaus'ta çıktı. Harika çocuk olarak babasının eşliğinde Almanya, Avusturya ve Fransa'da gerçekleştirdiği konser turnesinde, Paris'te dinleyiciler önüne çıktığında, bu küçük kız daha 12 yaşındaydı. Birkaç sene sonra

üstün icra yeteneği ile Viyanalıları coşturdu. Genç virtüöz bu yıllarda Avrupa'nın en önde gelen sanatçıları ile tanıştı, onların önünde çaldı ve istisnasız hepsinin büyük hayranlığını kazandı. Bu sanatçılar arasında Goethe, Paganini, Spohr, Chopin, Liszt ve Mendelssohn'u sayabiliriz. Clara Wieck (daha sonra Clara Schumann), 19. yüzyılın en önde gelen piyanistlerinden birisi olarak ün yaptı.

Babasının şiddetle karşı koymasına rağmen, 1840 yılında çocukluğundan beri tanıdığı Robert Schumann ile evlendi. O zamanlar Schumann pek o kadar tanınmayan bir besteci, Clara ise çok aranan, uluslararası üne sahip bir sanatçıydı. 1841-1854 yılları arasında çiftin sekiz çocukları oldu ama Clara sahneye çıkmaktan, bestecilikten ve öğretmenlikten vazgeçmedi. Yaşamı boyunca ruhsal problemlerle savaşan Robert ise 1854'de intihara kalkıştı ve iki sene tedavi gördükten sonra da 1856'da hayatını kaybetti. 37 yaşında dul kalan Clara, konser hayatına, Schumann'ın müziğinin öncülüğünü yapmaya ve öğretmenliğe devam etti. 1896'da Frankfurt'ta öldü.

Clara Schumann, dört ay süren Rusya turuna eşi Robert ile 1844 yılının Ocak ayı sonunda başladı. 25 yaşındaki sanatçı yolculuk öncesinde iki küçük kızını Robert'in kardeşinin ailesi ile bırakmıştı. Amaçları Liszt'in izinde giderek, onun 1842 yılındaki Rusya turnesinde uğradığı yerleri ziyaret etmektir. Clara'ya Rusya turnesini 1842'de yapması için bir teklif yapılmıştı ama sanatçı Liszt ile rekabete girmek istememişti. Leipzig'den Berlin'e gidip Mendelssohn'u ziyaret ettiler, oradan da Königsberg'e geçtiler. Daha sonra Tilsit ve sınır şehri Taurögen'den Riga'ya doğru olan yolculukları kah kızak, kah posta arabası ile buzlu yollarda ve kar içinde yapıldı. Bu yolculukta Clara ve eşinin itinayla tuttuğu günlük, yolculuklarının her safhası hakkında bilgi dolu bir belge oluşturuyor. Riga'da kaldıkları on günün izlenimleri pek olumlu değil. Mutsuzlukları şehre vardıklarında kalmaları tavsiye edilen City of London otelinde kendilerine verilen odanın kötülüğü ile başladı. Herşeyden önce Riga'da onları karşılayan kimse bulamamışlardı. Şehrin çeşitli yerlerinde oluşmuş kanalizasyon birikintileri ve yolların bozukluğu nedeniyle bir yerden bir yere gitmenin zorluğu da morallerini oldukça bozdu. Clara'nın Riga konserlerinin ayarlanmasında ortaya çıkan güçlükler ve resmi makamlardan izin almada çıkan gecikmeler, sanatçının Riga ve Mitau (günümüzdeki ismi Jelgava) arasındaki üç saatlik yolu karda kışta kürklere sarılı bir şekilde birçok kez katetmesine neden oldu. Riga'ya vardıkları haftanın Pazar günü Mitau'da, Pazartesi ve Salı akşamları tekrar Riga'da, Çarşamba günü Mitau'da ve Perşembe akşamı veda konseri için tekrar Riga'da sahneye çıktı.

Clara'nın Riga Şehir Tiyatrosu'ndaki dinletileri üzerine hatıra defterine yazdıkları şeyler salonun küçük ve orkestranın vasat olduğuydu. Biletatabilmek için programlarına Liszt, Thalberg ve Henselt'ten opera uyarlamaları katmayı ihmal etmedi. Clara'nın Riga programlarında çaldığı eserler arasında Beethoven'ın Ayışığı ve Appassionata sonatları, Mendelssohn, Chopin ve eşi Robert Schumann'dan küçük parçalar ve kendi bestesi olan Scherzo vardı. Clara ve Robert daha sonra Rusya yolculuklarına devam ederek Dorpat yoluyla St. Petersburg'a doğru tipi altında yola çıktılar. Riga'dan ayrılmaktan pek üzüntü duymadıkları anlaşılıyor.

Riga "Vagnera zāle" opera restoranının (Das Speisezimmer) 20. yüzyıl başındaki görünümü.

Anton Rubinstein'in Riga'yı ziyareti (1844)

Rus müzisyen Anton Rubinstein (1829-1894) 19. yüzyılın en büyük piyanistlerinden kabul edilir. Kendisi sadece piyanist olarak değil, besteci, şef ve öğretmen olarak da ün kazandı, Rus müzik ekolünü kuranlar arasında yer aldı. İlk konserini Clara Schumann gibi 11 yaşında veren Rubinstein, harika çocukların pek moda olduğu 19. yüzyılın ortalarında, 1840-1843 yılları arasında piyano hocası Alexander Villoing ile birlikte büyük bir Avrupa turnesine çıktı. Bu münasebetle Paris'te Chopin ve Liszt ile tanıştı. Londra'da Kraliçe Victoria'nın huzurunda, Rusya'ya döndükten sonra da Rus kraliyet ailesinin önünde çaldı.

Rubinstein 1844-1846 yılları arasında yaşadığı Berlin'de Mendelssohn ve Meyerbeer ile tanıştı. Daha sonra Rus Müzik Derneği (1859) ve St. Petersburg konservatuarını (1862) kurdu. Liszt'in konserleri gibi, Rubinstein'in konserleri de her gittiği yerde büyük sansasyon yaratan nitelikteydi. Orkestra şefi olarak da ün yaparak 1871-72 arasında Viyana'daki Filarmonik konserlerin yönetmeni oldu. Burada Liszt'in Christus oratoryosunun ilk bölümünün prömiyerini yaptığında, dinleyiciler arasında Liszt'in kendisi olduğu gibi eserin org partiyonunu çalan da Anton Bruckner'di.

Genç Rubinstein 1844'te Berlin'e gitmeden önce kış sezonunda St. Petersburg'da Engelhardt Salonunda çaldı. Bu konserlerden birini Anton'u çok beğenen Çar I. Nicholas da şerefliendirdi. Anton ve küçük kardeşi Nikolai 1844 ilkbaharının sonuna doğru Varşova üzerinden Berlin'e gitmek üzere yola çıktılar. 15 yaşındaki Rubinstein'in 1844'de Riga'da verdiği dinleti bu yolculuğun başında Baltık eyaletlerinin büyük şehirlerinde verdiği konserler kapsamında gerçekleşti. Riga konserine yakın zamanlarda verdiği diğer dinletilerde Anton Rubinstein'in programında Thalberg, Wielhorski, Handel, Liszt ve Mendelssohn'un eserleri yer alıyordu.

1872-73 arasında ünlü kemancı Wieniawski ile bir Amerika turnesine de çıkan piyanist, bu ülkede sekiz ay içinde 215'i aşkın konser verdi. Geriye altı senfoni, dört piyano konçertosu, operalar, orkestra ve piyano için eserler olarak pek çok sayıda beste bıraktı. Eserleri arasında günümüzde en popüler olanlar solo piyano için yazdığı Melody in F (Op. 3, No. 1), 4. Piyano Konçertosu (1864) ve Demon adlı operasıdır (1871). Rubinstein 1894 yılında Rusya'da öldüğünde ünü efsanevi boyutlara erişmişti.

Hector Berlioz'un Riga'yı ziyareti (1847)

Clara Schumann ve Anton Rubinstein'in Riga Şehir Tiyatrosu'nda sahneye çıkmalarından üç yıl sonra Hector Berlioz (1803-1869), St. Petersburg Saray Kilisesinin direktörü besteci ve kemancı General Alexei Lvov'dan aldığı bir tanıştırma mektubu ile Riga'ya geldi. 1847'nin Mayıs ayıydı. Bu Rusya'yı iki kez ziyaret eden Berlioz'un ülkeye ilk gelişi idi. Şehre varmadan önce St. Petersburg'da, on sene önce Wagner'in müzik direktörü olduğu Riga'da çok az sayıda dinleyicisi olacağı ve kadınlardan başka pek kimsenin konseri ile ilgilenmeyeceği söylenerek ikaz edilmişti. Gerçekten de Şehir Tiyatrosu'nda gerçekleştirilen ilk konserine tam 132 kadın ve yedi erkek dinleyici geldi.

Bu zamanda şehrin müzik yönetmeni Wagner'den sonra bu görevi üzerine alan Ivan Schramek'ti. Schramek şehrin profesyonel müzisyenlerine ek olarak amatörler ve yakındaki Mitau şehrinden getirdiği ek müzisyenlerle birlikte Berlioz için elli kişilik büyük bir orkestra oluşturmuştu. Berlioz'un o zamanlar nüfusu 80.000 kadar olan Riga'da 139 kişiye sunduğu program ise viyolacı Löhmann'ın solistliğinde Harold İtalya'da, Roma Karnavalı Üvertürü, Macar Marşı ve operadan Bayan Bamberg adlı sopranonun, Berlioz'a göre oldukça başarıyla seslendirdiği, orkestra eşliğinde iki şarkıdan oluşuyordu.

Berlioz'a Riga'da gösterilen ilgi azdı ama kendisi şehirden orkestra üyelerinin ustalıklarından, üstün gayret ve heyecanından etkilenmiş olarak ayrıldı. "Orkestra üyelerini tanıımıyordum ama konserden sonra artık hayat boyu arkadaşım olacaklarına inanıyorum" diye yazıyordu.

Berlioz Şehir Tiyatrosu'nda izlediği bir eserin yorumu üzerindeki izlenimlerini, yazdığı gazete sütununda şöyle dile getiriyordu:

"Hiçbir üne sahip olmayan, çok soğuk, çok uzak ve yolları son derece bozuk bir şehir olan Riga'da, Figaro'nun Düğünü'nün harika bir performansını izledim. Riga'daki Şehir Tiyatrosu Paris'teki Salle Chantierine kadar küçük; sahnesi mumlarla aydınlatılmıştı, küçük oldukları için gerçek olduklarını düşündüğün mumlarla; orkestra Schramek'in yönetiminde 36 kişiden oluşuyordu. Mozart'ın şaheserinden hiç bu kadar zevk almamıştım."

Günümüzde Riga'da Opera

Günümüzde Letonya Ulusal Operası (Latvijas Nacionālā Opera) "Beyaz Saray" olarak bilinen ve girişi antik Yunan görünümlü, 1863 yapımı opera evinde sahneye çıkıyor. Burası Letonya'nın 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasından sonra restore edilerek 1995 yılında yeni haliyle hizmete girmiş. 946 kişilik ana salonunun iç dekorasyonu, yapının 1880'lerdeki şekli örnek alınarak yapılmış. Burada görev almış olan en ünlü şef 1898-1900 ve tekrar 1913 yılında gelen Bruno Walter.

Wagner Salonu'nun 20. yüzyıl sonundaki restorasyondan sonraki görünüşü.

Bir devlet kurumu olan Letonya Ulusal Operası ülkedeki tek opera topluluğu. Opera temsillerinin yanı sıra "Beyaz Saray" da Letonya Ulusal Balesi, koro, orkestra ve solistler de izlenebiliyor. Wagner Salonu'nun yerini almış olan bu opera evi, Ekim ve Haziran ayları arasında dokuz aylık normal sezona ek olarak her yılın Haziran ayında Riga Opera Festivali'ne de ev sahipliği yapıyor.

Wagner Salonu'na gelince, binanın cephesi Wagner'in zamanından bu yana aynı kalmış ama iç dekorasyonu ve salon planı günümüze dek yapılan tadilatlar nedeni ile orijinal halinden tamamen değişik. Salon artık sürekli kullanılmıyor olsa da Rigalı müzikseverlere küçük toplulukların dinletileri için ara sıra da olsa hizmet veriyor.

"Beyaz Ev" olarak bilinen Riga'daki modern Letonya Ulusal Opera evi.

* Wagner Salonu'nun eski resimlerini bulmama yardımcı olan Ilze Knoka, Līga Timša, Sandra Inkena, Sandra Īriste, Karina Petersons ve Letonya Kültür Bakanlığı'ndan Juris Lipuncovs'e teşekkür etmek isterim. 20. yüzyıl başında "Die Gesellschaft der Musse in Riga"da yayınlanmış olan "Vāgnera zāle" fotoğraflarını Bay Lipuncovs sayesinde elde ettim.

KAYNAKÇA

- * Die Gesellschaft der Musse in Riga: 1787-1912. Eine Festschrift zum 125-jährigen Jubiläum den 7. Januar 1912, W. F. Häcker, Riga, 1912.
- * Elmar Arro, "Richard Wagners Rigaer Wanderjahre: Über einige baltische Züge im Schaffen Wagners." Musik des Ostens 3 (1965), s. 123-68.
- * David Cairns, Berlioz, Vol. II, Servitude and Greatness, University of California Press, Berkeley, 2000, s. 381.
- * Patrick Carnegy, Wagner and the Art of the Theatre, Yale University Press, 2006, s. 14.
- * Joan Chissell, Clara Schumann: A Dedicated Spirit, Hamish Hamilton Ltd., London, 1983, s. 87.
- * Henry Theophilus Finck, Wagner and His Works: The Story of His Life with Critical Comments, (Cilt 2), Charles Scribner's Sons, New York, 1898, s. 199.
- * Stanley Sadie (Ed.), The New Grove Dictionary of Music and Musicians (2. ed) Vol. 21, Macmillan, London, 2001, s. 844.
- * Werner Schwarz, "Franz Liszt in Nordosteuropa: Zu seinem 175. Geburtstag und 100. Todestag." Musik des Ostens 11 (1989), s. 213-20.
- * Michael Steen, The Lives and Times of the Great Composers (Schumann), Oxford University Press, 2004.
- * Philip S. Taylor, Anton Rubinstein: A Life in Music, Indiana University Press, 2007, s. 17.
- * John Worthen, Robert Schumann: Life and Death of a Musician, Yale University Press, 2007, s. 233.